

I. Úvod

Zámerom predkladaného materiálu je poskytnutie informácií o zisteniach vyplývajúcich z činnosti kontrolných orgánov, ktoré sa priamo zaoberajú kontrolou dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce, alebo svojimi zisteniami nepriamo na takejto kontrole participujú. Ide o orgány podliehajúce Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky a Ministerstvu financií Slovenskej republiky.

Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie predstavujú fenomén s negatívnym dopadom celospoločenského charakteru.

Najvýraznejším sa tento dopad javí vo vzťahu k štátnemu rozpočtu a to tak k jeho príjmovej, ako aj výdavkovej časti, ostatné verejné zdroje nevynímajúc. Sprievodným javom nelegálneho zamestnávania je totiž vyhýbanie sa odvodovým a daňovým povinnostiam. Keďže prihlasovacia povinnosť do registra poistencov Sociálnej poisťovne splňa aj charakter evidencie, jej absencia v prípade nelegálneho zamestnávania spôsobuje skreslenie štatistických údajov o národnej ekonomike.

Iba práca fyzických osôb vykazujúca status legálnosti má stupeň ochrany zabezpečený zamestnancom prostredníctvom zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákonník práce“) a ostatných pracovnoprávných predpisov. Ak je prácou nelegálnou, uvedené fyzické osoby nemajú nárok na mzdu, stravovanie, zákonom stanovenú maximálnu výmeru pracovného času, minimálnu výmeru oddychu, či dovolenku. V neskoršom období takéto osoby riskujú problémy pri uplatňovaní si nároku na dôchodok.

Právna úprava stanovujúca povinnosť inšpektorátu práce uložiť v prípade zistenia porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania kontrolovanému subjektu sankciu má výrazný odstrašujúci charakter. Odstrašujúci efekt plynie najmä z výšky a rozsahu sankcií postihujúcich nelegálne zamestnávanie, čo je podľa zákona 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 82/2005 Z. z.“) v rozsahu 2 000 až 200 000 €.

Kontrolné orgány majú na dosiahnutie cieľa ich aktivít v predmetnej oblasti, ktorým je zlepšenie stavu dodržiavania právnych predpisov k dispozícii viacero nástrojov. Najviac využívaným nástrojom je samotný výkon kontroly, ktorý bol realizovaný aj prostredníctvom previerok cielene zameraných na oblasť dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania. Orgány inšpekcie práce venujú problematike zvýšenú pozornosť, čo sa prejavuje aj v tom, že kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je predmetom väčšiny výkonov inšpekcie práce bez ohľadu na jeho tematické zameranie.

Ďalším z nástrojov, využívaným zväčša popri výkone kontrolnej činnosti, je poskytovanie poradenstva. Jeho rozsah je upravený priamo zákonom č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 125/2006 Z. z.“). Poradenstvo poskytované zamestnávateľským subjektom napomáha eliminácii výskytu porušení právnych predpisov v oblasti nelegálneho zamestnávania, pretože tieto sú často dôsledkom neznalosti právnych predpisov. Poradenstvo poskytované fyzickým osobám má vplyv na zvýšenie ich právneho vedomia, prostredníctvom ktorého môžu sami vytvárať tlak na podnikateľské subjekty, aby ich zamestnávali legálne. Poradenstvo podnikateľským subjektom však nie je poskytované výlučne pri výkone kontrol, ale je neoddeliteľnou súčasťou prevenčných aktivít, ktoré vykonáva Národný inšpektorát práce a pod jeho gesciou inšpektoráty práce. Národný inšpektorát práce v septembri 2011

vydal informačný materiál obsahujúci základné informácie o druhoch nelegálneho zamestnávania, povinnostiach zamestnávateľa, orgánoch kontroly a následkoch porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania. Tento informačný materiál je určený podnikateľským subjektom a je distribuovaný prostredníctvom inšpektorátov práce. Spomedzi aktivít poradenského charakteru určených pre širokú verejnosť možno spomenúť prednášky organizované inšpektorátmi práce, niektoré z nich aj na pôde úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré boli adresované registrovaným uchádzačom o zamestnanie.

Efektívnym nástrojom v boji proti nelegálnemu zamestnávaniu sa javí aj podmieňovanie poskytnutia dotácie z výdavkov štátneho rozpočtu, pomoci a podpory z fondov EÚ, resp. účasti na verejnom obstarávaní neporušením zákazu nelegálneho zamestnávania zo strany podnikateľského subjektu ako uchádzača, resp. žiadateľa, ako aj hrozba prípadného odobratia živnostenského oprávnenia, ak subjekt opakovane poruší zákaz nelegálneho zamestnávania.

So zámerom zvýšenia efektivity činností kontrolných orgánov sa aj v období I. polroka 2012 uskutočnili spoločné kontrolné akcie vo vzájomnej súčinnosti dotknutých orgánov. Prínosom Sociálnej poisťovne k spoločným snahám v oblasti kontroly je zabezpečenie prístupu do registra poistencov a registra zamestnávateľov, ktoré je využívané zamestnancami kontrolných orgánov tak v rámci prípravy na kontroly, ako aj počas samotného výkonu, či na následné overenie skutočností zistených v jeho priebehu.

II. Východiská vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania

Základom pre aktivity súvisiace s potieraním nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je samozrejme zákonná úprava v podobe zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, predovšetkým ustanovenie upravujúce zákaz nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Ako východisko pre kontrolnú činnosť slúži aj ustanovenie § 5 ods. 1 zákona č. 82/2005 Z. z., ktoré uvádza kompetentné orgány na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Podľa tohto ustanovenia orgánmi kontroly sú inšpektoráty práce, úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „úrady práce“) a Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „Ústredie práce“). Kontrolná činnosť orgánov kontroly je upravená aj v ďalších súvisiacich predpisoch – v zákone č. 125/2006 Z. z., ktorý je kompetenčným zákonom pre výkon inšpekcie práce a v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 5/2004 Z. z.“), ktorý upravuje kompetencie úradov práce a Ústredia práce. Kontrolné orgány pri svojej činnosti spolupracujú aj s daňovými orgánmi a útvarmi Prezídia Policajného zboru. Novela zákona č. 82/2005 Z. z. transponovala do právneho poriadku Slovenskej republiky smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov a smernicu Rady 2009/50/ES z 25. mája 2009 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely vysokokvalifikovaného zamestnania. Smernica 2009/52/ES zakazuje zamestnávanie štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov, s cieľom účinnejšie bojovať proti nelegálnemu prisťahovalectvu. Novelou, ktorá nadobudla účinnosť dňom 20.07.2011, sa do zákona č. 82/2005 Z. z. doplnili osoby, na ktoré sa rozširuje doterajší zákaz nelegálneho

zamestnávania, a to na štátnych príslušníkoch tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území Slovenskej republiky a ktorí vykonávajú závislú prácu.

V porovnaní s doterajšou právnou úpravou kompetencie Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a pôsobnosť úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v oblasti kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania prechádzajú na inšpektoráty práce, pričom nie sú dotknuté kontrolné oprávnenia iných orgánov podľa osobitných predpisov. Zároveň sa pre štátneho príslušníka tretej krajiny ustanovuje povinnosť predložiť inšpektorátu práce pri zamestnávaní aj platný doklad o pobyte alebo iné oprávnenie na pobyt. V porovnaní s doterajšou právnou úpravou bude priestupky prejednávať inšpektorát práce.

III. Kontrolná činnosť a zistenia orgánov inšpekcie práce

Základným cieľom výkonu inšpekčnej činnosti bolo potieranie všetkých foriem porušovania zákazu nelegálneho zamestnávania, či už ide o využívanie závislej práce fyzických osôb bez uzatvorenia pracovnoprávneho vzťahu, bez splnenia si oznamovacej povinnosti zamestnávateľa voči Sociálnej poisťovni v registri poistencov, využívanie závislej práce štátnych príslušníkov tretích krajín bez povolenia na prechodný pobyt za účelom zamestnania, resp. povolenia na zamestnanie, alebo využívanie práce fyzickej osoby, ktorá nevykazuje znaky závislej práce, ale je vykonávaná bez uzatvorenia zmluvného vzťahu podľa Občianskeho zákonníka, resp. Obchodného zákonníka.

Inšpekcia práce zameraná na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola v I. polroku 2012 vykonávaná v rámci:

- plánovaných celoslovenských úloh na rok 2012,
- plánovaných krajských úloh na rok 2012,
- mimoriadnych celoslovenských úloh,
- šetrenia podnetov právnických osôb a fyzických osôb,
- následných previerok zameraných na kontrolu plnenia uložených opatrení,

Úlohou Národného inšpektorátu práce bolo, ako je tomu aj v iných oblastiach výkonu inšpekčnej činnosti, koordinovanie a metodické usmerňovanie výkonu kontrol dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v rámci sústavy inšpekcie práce. Pri samotnom výkone inšpekcie práce inšpektoráty práce spolupracovali predovšetkým s Ústredím práce a úradmi práce, Policajným zborom SR a Sociálnou poisťovňou.

Policajný zbor SR bol oslovovaný so žiadosťami o spoluprácu najmä v súvislosti so situáciami, keď bol predpoklad ohrozenia života alebo zdravia inšpektora práce alebo predpoklad marenia výkonu inšpekcie práce zo strany kontrolovaných subjektov a pri preukazovaní totožnosti fyzických osôb na pracovisku. Zároveň prebiehala aj spolupráca so zložkami Prezídia Policajného zboru. Táto spolupráca sa premietala najmä do oblasti kontroly pobytu a výkonu práce cudzincov.

K zefektívneniu a urýchleniu výkonov inšpekcie práce v oblasti vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania prispieva aj možnosť prístupu do registra poistencov a registra zamestnávateľov spravovaného Sociálnou poisťovňou. Možnosť prístupu k registru poistencov napomáha k rýchlemu prevereniu skutočností zistených priamo počas výkonu inšpekcie práce, prístup k registru zamestnávateľov uľahčuje inšpektorom práce prípravnú fázu na výkon inšpekcie práce tým, že získajú prehľad o počte a štruktúre zamestnancov, vo vzťahu ku ktorým si zamestnávateľ oznamovaciu povinnosť splnil.

Spolupráca s daňovými orgánmi spočívala v poskytovaní informácií, zistených pri kontrolnej činnosti daňových orgánov, ktorých súčasťou sú informácie nasvedčujúce porušovaniu zákazu nelegálneho zamestnávania zo strany daňových subjektov.

Orgány inšpekcie práce spolupracovali pri potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania aj so zahraničnými partnermi v rámci Európskej únie. Táto spolupráca je konštituovaná ustanovením článku 4 Smernice 96/71/ES Európskeho parlamentu a Rady zo 16. decembra 1996 o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb o potrebe informačnej spolupráce, vychádzajúc okrem iného aj zo záverov rokovaní zástupcov Európskej komisie so zástupcami členských štátov Európskej únie. Náplňou tejto spolupráce je poskytovanie informácií o zamestnávateľských subjektoch so sídlom v Slovenskej republike, ktoré vysielajú svojich zamestnancov na výkon práce do niektorého členského štátu Európskej únie (najmä poskytovanie údajov o zamestnancoch nahlásených v registri Sociálnej poisťovne), ako aj poskytovanie informácií o pracovných podmienkach v Slovenskej republike.

Informácie, ktoré boli zo strany zahraničných partnerských úradov najčastejšie žiadané, boli údaje o počte zamestnancov prihlásených do registra Sociálnej poisťovne a informácie o vystavení potvrdenia o uplatniteľnej legislatíve pre jednotlivých vyslaných zamestnancov v nasledovnom členení - deklarované miesto vyslania, začiatok a koniec vyslania, resp. doba, na ktorú bol formulár vystavený. Tieto informácie získava Národný inšpektorát práce od Sociálnej poisťovne na základe dohody o spolupráci.

Ďalšie požadované informácie boli zisťované priamo príslušnými inšpektorátmi práce, pričom sa jednalo predovšetkým o tieto údaje:

- legálne prevádzkovanie činnosti zamestnávateľa na území Slovenskej republiky,
- existencia pracovnoprávneho vzťahu medzi zamestnávateľom a zamestnancami uvedenými v žiadosti,
- vykonávanie niektorých dôležitých činností zamestnávateľom na území Slovenskej republiky,
- ďalšie informácie o vyslaní zamestnancov,
- informácie o pracovných podmienkach dohodnutých v pracovných zmluvách so zamestnancami uvedenými v žiadosti.

Medzi štáty Európskej únie, od ktorých boli doručené požiadavky na poskytnutie vyššie uvedených informácií, patrili v I. polroku 2012 predovšetkým Francúzsko, Belgicko a Taliansko.

III.A. Výsledky kontroly

V I. polroku 2012 realizovali orgány inšpekcie práce celkom 18 696 inšpekčných výkonov, čo predstavuje 137 918 hodín inšpekčnej činnosti. Spomedzi všetkých inšpekčných výkonov bolo 4 578 výkonov venovaných kontrole dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, čo predstavuje podiel 24,5 %. Prehľad jednotlivých druhov inšpekčných výkonov zameraných na jednotlivé oblasti je predmetom tabuľky č. 1 prílohy.

Pri porovnaní celkových štatistických údajov s údajmi za obdobie I. polroka 2011 možno skonštatovať zníženie celkového počtu kontrol nelegálneho zamestnávania (pokles o 10,24 %), súbežne so zvýšením počtu hodín venovaných inšpekčnej činnosti zameranej na

oblasť kontroly dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania (o 0,61 %). Zároveň bol zaznamenaný mierny pokles počtu skontrolovaných osôb (o 10,88 %). Vzhľadom k uvedeným číslam došlo k poklesu počtu zistených nelegálne zamestnaných osôb (o 42 %). Uvedenú skutočnosť však nemožno jednoznačne vyhodnocovať ako pokles výskytu nelegálneho zamestnávania v Slovenskej republike, ale je potrebné vnímať tieto údaje komplexne z viacerých aspektov. Do úvahy treba brať pokles výkonov inšpekcie práce najmä ako znak personálnej poddimenzovanosti inšpekcie práce voči dlhodobo narastajúcej agende a novovzniknutým kompetenciám inšpekcie práce ako je napríklad šetrenie podnetov zamestnancov v lehote do 30 dní. V období I. polroka 2012 sústava inšpekcie práce zaznamenala celkovo 142 právoplatných pokút, pričom možno skonštatovať nárast ich počtu (o 9 %) v porovnaní s rovnakým obdobím roku 2011, avšak ich celková suma je nižšia o 5 510 € t.j. (o 1,7 %). Uvedené možno vysvetliť realizáciou oprávnenia inšpektorátov práce použiť správnu úvahu pri určovaní výšky sankcie v rámci zákonom stanoveného rozmedzia. Keďže jednou zo skutočností, na ktorú pri uplatňovaní správnej úvahy inšpektorát práce prihliada je v oblasti nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania počet nelegálne zamestnávajúcich osôb, možno spomínanú skutočnosť vysvetliť väčším počtom kontrolovaných subjektov, u ktorých bol zistený nízky počet nelegálne zamestnávajúcich osôb a malé prevádzky. Bližšie informácie o porovnaní základných údajov za obdobie I. polroka 2012 s rovnakým obdobím v roku 2011 sú uvedené v tabuľke č. 2 prílohy.

Najvyšší výskyt kontrol dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bol v I. polroku 2012 zaznamenaný v zamestnávateľských subjektoch s počtom zamestnancov 10 až 49. V uvedených subjektoch bolo skontrolovaných 5 082 osôb (čo predstavuje 32,8 % z celkového počtu skontrolovaných osôb), z toho 3 358 u spoločností s ručením obmedzeným a 694 u zamestnávateľov - fyzických osôb. V rámci členenia podľa štatistickej klasifikácie ekonomických činností (ŠKEČ) bolo v tomto segmente zamestnávateľských subjektov s 10 až 49 zamestnancami, skontrolovaných najviac osôb v odvetví priemyselnej výroby (1 402 osôb), veľkoobchodu a maloobchodu (1 312 osôb), stavebníctva (486 osôb) a ubytovacích a stravovacích služieb (425 osôb). Prehľad o počte skontrolovaných osôb v rámci kontrol dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania v kontrolovaných subjektoch rozčlenených podľa počtu zamestnancov, resp. podľa štatistickej klasifikácie ekonomických činností poskytujú tabuľky č. 3 a 4 prílohy.

Čo sa týka početnosti výskytu prípadov porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania, najvyššia bola u skupiny zamestnávateľských subjektov s počtom zamestnancov 1 až 9 - celkovo išlo o 152 osôb (62 % spomedzi všetkých zistených nelegálne pracujúcich osôb). V rámci členenia podľa právnej formy bolo z tohto celkového počtu v tejto skupine zamestnávateľských subjektov 83 osôb nelegálne zamestnaných u zamestnávateľov - spoločnostiach s ručením obmedzeným a fyzických osôb (68 osôb), pričom najviac nelegálne zamestnaných osôb bolo zistených v odvetví stavebníctva (59 osôb), veľkoobchod a maloobchod (48 osôb), ubytovacie a stravovacie služby (35 osôb). Výskyt nelegálne pracujúcich osôb v zamestnávateľských subjektoch, ktorí porušili zákaz ich nelegálneho zamestnávania v jednotlivých odvetviach hospodárstva a v jednotlivých podnikoch v členení podľa počtu zamestnancov je predmetom tabuliek č. 5 a 6 prílohy.

Prehľad jednotlivých druhov porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania poskytuje tabuľka č. 7 prílohy. Podľa údajov v nej uvedených ich najväčší počet spočíval v tom, že si zamestnávatelia nesplnili oznamovaciu povinnosť voči Sociálnej poisťovni – 148 prípadov (z toho 70 žien a 3 mladiství). Zamestnávanie bez uzatvoreného pracovnoprávneho vzťahu bolo zistené v 91 prípadoch (z toho 35 žien a 4 mladiství). Nelegálne zamestnávani boli zistení 3 cudzinci bez povolenia na pobyt a povolenia na zamestnanie, teda v rozpore s § 2 ods. 2c zákona 82/2005 Z. z. a to z Vietnamu a Somálska pracujúci v oblasti maloobchodnej činnosti a činnosti v oblasti nehnuteľností.

V súlade s ustanovením § 5a ods. 1 zákona č. 82/2005 Z. z. Národný inšpektorát práce identifikoval ako rizikové odvetvia ekonomických činností z hľadiska možného výskytu porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania podľa § 2 ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z., teda zamestnávania štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa zdržiava na území Slovenskej republiky v rozpore s osobitným predpisom a vykonáva závislú prácu, nasledovné odvetvia:

- veľkoobchod a maloobchod,
- ubytovacie a stravovacie služby,
- stavebníctvo,
- priemyselná výroba.

Pri tejto identifikácii vychádzal Národný inšpektorát práce z výsledkov činnosti kontrolných orgánov za predchádzajúce obdobia, keď práve v spomínaných oblastiach bol zaznamenaný najvyšší výskyt porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania vo vzťahu k štátnym príslušníkom tretích krajín

V rámci kategórie mladistvých zamestnancov došlo v I. polroku 2012 k výraznému nárastu zistených prípadov ich nelegálneho zamestnávania na 7 prípadov v porovnaní s I. polrokom 2011, kedy boli zistené 2 takéto prípady. Tieto prípady nelegálne zamestnávajúcich mladistvých boli zistené v Žilinskom (3 mladistvé osoby), Banskobystrickom (2 mladistvé osoby), Prešovskom a Bratislavskom kraji (po 1 prípade). Čo sa týka právnej formy, v 6 prípadoch mladistvých nelegálne zamestnávali zamestnávateľia - fyzické osoby a v 1 prípade spoločnosti s ručením obmedzeným. Porušenia sa vyskytovali najviac v odvetví poštových služieb a služieb kuriérov (3). Pri zistení nelegálneho zamestnávania mladistvých sa postupovalo rovnako ako pri iných prípadoch nelegálneho zamestnávania, t.j. inšpektoráty práce využívali všetky kompetencie vyplývajúce zo zákona č. 125/2006 Z. z.

III.B. Sankcie

Orgány inšpekcie práce právoplatne uložili za porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania v hodnotenom období celkovo 142 sankcií v sume 315 100,- €. Najčastejšie boli uložením pokút postihované zamestnávateľské subjekty s počtom zamestnancov 1 až 9, stalo sa tak v 97 prípadoch. Uvedený fakt priamo súvisí s najvyššou mierou výskytu porušenia zákona č. 82/2005 Z. z. u tejto skupiny zamestnávateľov. V tejto kategórii zamestnávateľských subjektov bola v 70 prípadoch právoplatne uložená pokuta zamestnávateľom – fyzickým osobám v celkovej sume 153 600,- € a v 65 prípadoch spoločnostiam s ručením obmedzeným v celkovej sume 146 600,- €. Na základe analýzy právoplatne uložených postihov uvedenému segmentu zamestnávateľských subjektov z hľadiska odvetví hospodárstva možno uviesť, že najviac postihov bolo uložených v odvetviach veľkoobchodu a maloobchodu – 33 postihov v celkovej sume 70 300,- €, nasledujú odvetvia ubytovacích a stravovacích služieb - 30 postihov v celkovej sume 66 900,- € a stavebníctva – 23 postihov v celkovej sume 50 100,- €. Prehľadné údaje o výške právoplatných pokút uložených kontrolovaným subjektom, u ktorých boli zistené porušenia právnych predpisov v oblasti nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania možno nájsť v tabuľkách č. 8 a 9 prílohy.

IV. Kontrolná činnosť a zistenia Ústredia práce a úradov práce

Kontrolná činnosť ústredia a úradov zameraná na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola od 01.01.2012 do 30.06.2012 vykonávaná v rámci:

- zamerania kontrolnej činnosti na 1. polrok 2012,
- šetrenia písomných podnetov fyzických a právnických osôb,
- šetrenia podnetov, zaznamenaných z bezplatnej telefónnej linky zriadenej na ústredí,
- rozhodnutia generálneho riaditeľa ústredia, resp. riaditeľov úradov,
- akcie „Očista“ vyhlásenej Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

IV.A. Výsledky kontroly

V 1. polroku 2011 bolo zamestnancami oddelení kontroly úradov práce, sociálnych vecí a rodiny vykonaných celkom 1 676 kontrol, zameraných na dodržiavanie ustanovení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov, pričom bolo skontrolovaných celkom 3 673 osôb. Celkom bolo zistených 45 zamestnávateľských subjektov, ktoré zamestnávali nelegálne 81 osôb. V prvom polroku 2011 neprebehla žiadna mimoriadna kontrolná akcia.

V 1. polroku 2012 bolo vykonaných celkom 2 040 kontrol, skontrolovaných celkom 4 691 osôb, pričom bolo zistených 41 zamestnávateľských subjektov, ktorí nelegálne zamestnávali 62 osôb. Na základe uvedeného prehľadu je možné konštatovať, že v porovnávaných prvých polrokoch 2011 a 2012 sa v roku 2012 znížili všetky sledované ukazovatele s výnimkou počtu vykonaných kontrol. Na túto skutočnosť mala vplyv akcia „Očista“ vyhlásená Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR dňa 13.12.2011. Mimoriadna kontrolná akcia „Očista“, v ktorej jednou z priorít bolo zvýšiť počet kontrol nelegálneho zamestnávania sa neprejavila v podstatnej miere koncom roku 2011, ale prejavila sa až v mesiaci január, nakoľko väčšina kontrol bola zahájená začiatkom roku 2012. Z celkového počtu 2 040 vykonaných kontrol v období od januára do júna 2012 bolo zistených 41 zamestnávateľov, ktorí zamestnávali nelegálne, čo predstavuje 2,01%. Z celkového počtu 4 691 skontrolovaných osôb bolo nelegálne zamestnávaných 62 osôb, čo predstavuje 1,32 %.

Prehľad úradov, ktoré zistili najvyšší počet zamestnávateľov, ktorí zamestnávali nelegálne:

Úrad	počet zistených zamestnávateľov
Dunajská Streda	9
Žilina	4
Trnava	4
Malacky	3
Bratislava	3
Košice	2

Prehľad úradov, ktoré zistili najvyšší počet nelegálne zamestnávaných osôb celkom:
 Úrad počet nelegálne zamestnávaných osôb

Dunajská Streda	14
Malacky	7
Žilina	5
Michalovce	5
Trnava	4
Rimavská Sobota	4
Zvolen	3
Bratislava	3

Prehľad o počte zistených zamestnávateľov, ktorí porušili zákaz nelegálneho zamestnávania a o počte nelegálne zamestnaných osôb v členení podľa regiónov sa nachádza v tabuľkách č. 11 a 12 prílohy. Prehľad o štruktúre odhalených nelegálne zamestnávaných osôb s porovnaním I. polroka 2011 a I. polroka 2012 sa nachádza v tabuľke č. 10 prílohy.

Kontrolóri úradov práce v 1. polroku 2012 vykonali celkom 79 kontrol u zamestnávateľov, ktorí zamestnávali aj štátnych príslušníkov tretích krajín, z toho bolo zistených 7 zamestnávateľov, ktorí nelegálne zamestnávali 8 štátnych príslušníkov tretích krajín. Kontrolóri úradov práce v tomto období skontrolovali 128 štátnych príslušníkov tretích krajín, z toho bolo najviac občanov Vietnamu (72), Číny (39), Kórei (9), Macedónska (4), Ukrajiny (3), Kanady (1). Z celkového počtu zistených nelegálne zamestnávaných osôb bolo zistené nelegálne zamestnávanie 8 štátnych príslušníkov tretích krajín (tabuľka č. 13).

Prehľad o zistených štátnych príslušníkoch tretích krajín, ich štátnej príslušnosti a výskyte ich nelegálneho zamestnávania v jednotlivých odvetviach hospodárstva je uvedený v tabuľke č. 13a prílohy. Z celkového počtu zistených 8 štátnych príslušníkov tretích krajín bolo v 6 prípadoch zistené porušenie § 2 ods. 2 písm. c), v 2 prípadoch bolo zistené porušenie § 2 ods. 2 písm. b), v žiadnom prípade nebolo zistené porušenie § 2 ods. 5 zákona o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní. Z celkového počtu zistených nelegálne zamestnávaných osôb bolo zistených 22 uchádzačov o zamestnanie (UoZ), z toho poberajúcich sociálne dávky 11 UoZ. Na základe uvedených zistení bolo podaných 6 návrhov na vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie vzhľadom na znenie ust. § 6 ods.2 písm. d) zákona 5/2004 o službách zamestnanosti, podľa ktorého uchádzačom o zamestnanie je aj občan, ktorý vykonáva zárobkovú činnosť, za ktorú mzda alebo odmena nepresahuje 65 % zo sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu. Zistení poberatelia sociálnych dávok, boli oznámení odboru sociálnych vecí príslušného úradu za účelom preverenia trvania nároku na sociálnu dávku.

Vykonané kontroly smerovali do nasledovných odvetví:

	počet
trhoviská a maloobchod	1 030
ostatné služby	453
reštauračné a pohostinské služby	305
iné	81
priemyselná výroba	78
stavebníctvo	42
drevospracujúci priemysel	33
poľnohospodárstvo	18
Celkom:	2 040

Z celkového počtu zisteného nelegálneho zamestnávania bol percentuálny výskyt podľa odvetví nasledovný:

trhoviská a maloobchod	50,49 %
ostatné služby	22,21 %
reštauračné a pohostinské služby	14,95 %
iné	3,97 %
priemyselná výroba	3,82 %
stavebníctvo	2,06 %
drevospracujúci priemysel	1,62 %
poľnohospodárstvo	0,88 %
Celkom	100,00 %

IV.B. Sankcie

Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny na základe kontrolných zistení vydali v zmysle ustanovenia § 68a zákona č. 5/2004 Z. z. a v zmysle ustanovenia § 7 zákona č. 82/2005 Z. z. za obdobie 1. polroka 2012 celkom 33 rozhodnutí o uložení pokuty v celkovej výške 67 830,00 €.

z toho:

	počet	výška v EUR
rozhodnutia o uložení pokuty - správny delikt	32	67 500,00
z toho za cudzincov	0	0,00
rozhodnutia o uložení pokuty – priestupok	1	330,00

Poriadková pokuta v sledovanom období uložená nebola. Pokuty uložené v zmysle ust. § 68a zákona č. 5/2004 Z. z. (správne delikty):

Najvyššiu pokutu 5 000 € uložil Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Zvolen za nelegálne zamestnávanie 3 osôb v maloobchode. Pokuta je právoplatná, ale neuhradená. Väčšina pokút bola uložená na dolnej hranici - vo výške 2000 €.

Z celkového počtu 46 úradov práce, sociálnych vecí a rodiny až 29 úradov nezistilo v priebehu 1. polroka 2012 nelegálnu prácu ani nelegálne zamestnávanie. Hodnoteného obdobia ovplyvnila novela zákona č. 82/2005 Z. z., v ktorej jednou zo zmien je, že za nelegálne zamestnávanie sa považuje neprihlásenie zamestnanca do registra Sociálnej poisťovne až do začiatku výkonu kontroly. Uvedená skutočnosť sa prejavuje a bude prejavovať v nižšom počte zistení nelegálneho zamestnávania.

Kontrolóri pri výkone kontrolných akcií kladne hodnotia spoluprácu s policajným zborom a s cudzineckou políciou.

Oblasť výkonu kontroly, zameranej na odhaľovanie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, zostáva pre Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a samozrejme aj pre úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, jednou z dôležitých oblastí kontrolnej činnosti aj v nasledujúcom období.

V. Kontrolná činnosť a výsledky kontroly iných orgánov

V.A. Ministerstvo financií SR – Finančné riaditeľstvo

Daňové orgány nie sú oprávnené v zmysle zákona č. 82/2005 Z. z. vykonávať kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Daňové orgány priebežne v rámci výkonu správy daní v zmysle zákona č. 563/2009 Zb. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „daňový poriadok“) vykonávajú činnosti, pri ktorých získavajú rôzne informácie dôležité pre správne vyrubenie dane. Na účely správneho vyrubovania dane z príjmov zo závislej činnosti, resp. na účely vyhľadávania daňových subjektov, ktoré si nespĺnili voči daňovým orgánom registračnú a oznamovaciu povinnosť, daňové orgány pri svojej činnosti prihliadajú aj na skutočnosti súvisiace s možným výskytom nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce. V prípade, že zistia skutočnosti, ktoré poukazujú na porušovanie právnych predpisov v oblasti pracovného a sociálneho práva, informovali, s prihliadnutím na ustanovenie § 11 daňového poriadku – daňové tajomstvo zákona o správe daní, príslušné orgány o zistených skutočnostiach.

V priebehu 1. polroka 2012 bolo vykonaných celkom 421 zisťovaní, pri ktorých sa daňové orgány zamerali aj na odhaľovanie nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce. Tieto zisťovania boli vykonané najčastejšie formou miestnych zisťovaní v zmysle § 37 až § 39 daňového poriadku v miestach predaja tovaru, poskytovania služieb, vykonávania prác a pod., ale tiež v rámci vykonávaných daňových kontrol v zmysle § 44 až § 47 daňového poriadku a zároveň vykonávaných daňových kontrol v zmysle § 15 zákona č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov, ktoré boli začaté a neukončené pred účinnosťou daňového poriadku alebo v rámci vyhľadávacej činnosti v zmysle § 36 daňového poriadku. Zisťovania boli vykonávané daňovými orgánmi v prevažnej miere samostatne. V rámci spoločných kontrolných akcií s inými orgánmi štátnej správy daňové orgány spolupracovali so zástupcami úradov práce, inšpektorátov práce a políciou.

Výkon 421 zisťovaní nevedol ani v jednom prípade k odhaleniu skutočností, ktoré poukazovali na porušenie platných právnych predpisov v oblasti pracovného a sociálneho práva.

V.B. Ministerstvo vnútra SR - Prezídium policajného zboru

Rezort Ministerstva vnútra SR – Prezídium Policajného zboru zrealizovalo v priebehu I. polroka 2012 celkovo 1 822 kontrol, v rámci ktorých bolo zistených 50 nelegálne pracujúcich osôb v 20 subjektoch, ktoré porušili zákaz nelegálneho zamestnávania. Za zistené nedostatky bolo uložených 8 postihov v sume 11 020,- €. Prehľad kontrol a ich výsledky sú uvedené v tabuľke č. 15 prílohy.

VI. Závěry

Na základe porovnania rozsahu aktivít kontrolných orgánov, ktoré sa priamo podieľajú na kontrolách dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania za obdobia I. polroka 2012 a I. polroka 2011 možno skonštatovať, že v I. polroku 2012 došlo k poklesu počtu vykonaných kontrol.

Inšpektoráty práce zrealizovali v období I. polroka 2012 menej kontrol, v rámci ktorých bolo skontrolovaných menej osôb. Aj z tohto dôvodu bolo odhalených menej prípadov nelegálne zamestnávanych osôb. Aj keď počet právoplatne uložených pokút stúpol, ich celková suma sa v porovnaní s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka znížila o 1,7 %. Spomínaný nárast celkového úhrnu postihov možno pripísať realizácii práva na správnu úvahu pri rozhodovaní o výške uloženej pokuty v rámci zákonom stanoveného rozmedzia, pričom vo väčšine prípadov sa inšpektoráty práce priklonili k sankciám v nižšej hranici rozmedzia, nakoľko nie je cieľom inšpekcie práce udeľovať likvidačné sankcie ale dostatočne odstrašujúce od ďalšieho páchania skutkov.

Kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania ostáva aj naďalej jednou z priorit v rámci činnosti kontrolných orgánov.

Orgány inšpekcie práce zameriavajú svoje snahy v oblasti kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania na tie oblasti hospodárstva, kde podľa skúseností z predchádzajúcej inšpekčnej činnosti a jej výsledkov dochádza k najvyššej miere výskytu porušení právnych predpisov. Takýmto spôsobom, prihliadajúc pritom aj na sezónnu potrebu niektorých druhov prác, menia charakter výkonu inšpekcie práce na cielený, s vyššou mierou efektivity.

Naďalej sa kladie dôraz aj na preventívny rozmer inšpekcie práce, čo sa prejavuje organizovaním prednášok, ktoré zabezpečujú inšpektoráty práce a ktorých cieľovou skupinou sú jednak podnikateľské subjekty, ale aj evidovaní uchádzači o zamestnanie. Ako už bolo spomenuté, Národný inšpektorát práce v septembri 2011 vydal informačný materiál so základnými informáciami o právnej úprave, druhoch nelegálneho zamestnávania, povinnostiach zamestnávateľa a následkoch porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania. Tento informačný materiál určený podnikateľským subjektom sa distribuuje prostredníctvom inšpektorátov práce.

Na základe záverov a odporúčaní na riešenie zistených nedostatkov kontrolou Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky (ďalej len „NKÚ“), realizovanej na Národnom inšpektoráte práce sa odporúča uskutočniť následné kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, ako aj zabezpečiť rovnomerné vybavenie inšpektorov práce mobilným pripojením na internet z dôvodu spružnenia kontrol nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce. Odporúčania sa týkajú aj predkladania Informačnej správy o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. V súčasnosti predkladanie tejto správy ukladá ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky bod C.4. Uznesenia vlády SR č. 1099 z 21. novembra 2001 pravidelne polročne. V doterajších správach boli porovnávané údaje vždy za jeden príslušný polrok s polrokom predchádzajúceho roka. Predkladané správy nepoukazovali na trend vývoja za dlhšie obdobie čo by napomohlo k lepšiemu názornému poukázaniu stavu týkajúceho sa nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Na základe odporúčaní NKÚ navrhujeme zmeniť periodicitu na jedenkrát ročne najneskôr 3 mesiace po skončení príslušného roka, v štruktúre porovnanie uplynulého roka s predchádzajúcimi dvoma rokmi teda porovnanie v sumáre troch rokov.